

Чень Л.Я.

кандидат архітектури, доцент кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів, НУ "Львівська політехніка"

ВІВТАРІ КОСТЕЛУ УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ В БУЧАЧІ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню характерних особливостей стилістичного і композиційного вирішення вітарів І.Г.Пінзеля в Успенському костелі міста Бучача

Ключові слова: вітвар, скульптура, амвон, І.Г.Пінзель, мистецьке вирішення вітаря, композиційне вирішення

Анотация. Чень Л.Я. Олтари костела Успения Богородицы в Бучаче. Статья посвящена выявлению характерных особенностей стилистического и композиционного решения олтареЙ И.Г.Пинзеля в Успенском костеле города Бучача

Ключевые слова: олтареЯ, скульптура, амвон, И.Г.Пинзель, художественное решение олтареЯ, композиционное решение

Annotations. Chen L.Y. Altars Church of the Assumption in Buchach. Article is devoted identify the characteristic features of stylistic and compositional altars I.H.Pinzelya the Assumption Church of Buchach

The Keywords: altar, sculpture, pulpit, I.H.Pinzelya, artistic decision altar, composition solution

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що вівтарі геніального скульптора XVIII ст. І.Г.Пінзеля на сьогоднішній день залишаються майже не дослідженими і маловивченими, адже вони є частиною мистецької спадщини українського народу.

Провідне місце в оздобленні інтер'єрів костелів, займає монументальна пластика скульптурних композицій головних і бічних вівтарів, амвонів, тощо. Головний вівтар присвячувався святому, ім'я якого носить храм, бічні – шанованим святым або євангельським подіям. Як правило ці вівтарі фундувались заможними фундаторами, які часто мали вплив на їх мистецьке вирішення.

Вівтарі виконували талановиті майстри, які були обізнані з місцевими та європейськими традиціями.

Мета дослідження: Виявити стилістичні і композиційні особливості вирішення вівтарів в Успенському костелі в м. Бучачі.

Основний виклад матеріалу. Проблема збереження рідкісних сакральних творів мистецтва, до яких належать вівтарі І.Г.Пінзеля в Успенському костелі м. Бучача є актуальною з огляду на семидесятилітній радянський період занепаду у розвитку та збереженні пам'яток сакрального мистецтва. Сьогодні ці твори вражають своєю величчю та красою, котра є культурним надбанням не лише окремої території, а всієї України в історичному контексті.

Парафіяльний костел Успіння Пресвятої Богородиці споруджено архітектором Мартином Урбаніком ймовірно за проектом Б.Меретина на кошти Бучацького фундатора, майбутнього старости канівського Миколи Потоцького в 1761-1763 рр.[1]. Споруда хрещата в плані з пониженим притвором, з вівтарем зорієнтованим на захід та двома симетрично примикаючими до вівтаря малими приміщеннями збудована в стилі пізнього бароко. Кути об'ємів по фасадах зрізані, а в інтер'єрі заокруглені. В оздобленні фасадів використаний прийом розбивки стін на "зеркала". Головний фасад багато декорований чотирма парами пілястр з капітелями композитного ордеру. Фасад храму завершують аттик з вазами і бароковий фронтон, тимпан якого прикрашений копією Сікстинської Мадонни.

Цікаве вирішення має інтер'єр костелу, де стіни оздоблені арковими нішами, декорованими подвійними пілястрами органічно поєднані з майстерно виконаними вівтарями. Головною окрасою Успенського костелу є інтер'єр, оздоблений п'ятьма поліхромними вівтарями з живописними зображеннями біблійних сцен, і композиційно доповненими статуями святих, різьблених з дерева та амвоном, прикрашеним барельєфами, виконаними І.Пінзелем та його учнями.

Велике враження справляє головний центральний вівтар (рис.2), який за припущенням Б.Возницького був замовлений Потоцьким учневі І.Пінзеля Франциску Оленському, оскільки Пінзель помер в 1761 році. Розглядаючи композиційну схему побудови вівтаря, спостерігаємо органічне поєднання живопису, поліхромованих декоративних мотивів із сюжетною скульптурною композицією. Вівтар, центр якого

Надійшла до редакції 05.11.2012

Рис.1 інтер'єр Успенського костелу в Бучачі

Рис.2 головний вівтар Успенського костелу

Рис.3 вівтар святого Миколая

Рис.4 вівтар святого Тадея

Рис.5 амвон храму

Рис.6 вітвар святого Антонія

Рис.7 вітвар Матері Божої зі св. Скапулярію

становить храмова живописна ікона прсв. Богородиці, що возноситься на небеса, у фігурній бароковій рамі, акцентований чотирма колонами на високому цоколі. Колосальні, білі постаті ангелів, розміщені на імпостах колон вражають своєю динамікою. Внизу між колонами і з боку від них розміщені чотири дерев'яні скульптури святих: Івана євангеліста, Якіма і Анни – батьків прсв. Богородиці та Захарія – батька св. Івана Хрестителя, зображені в живописному русі, що своїм білим пофарбуванням імітують мармурові статуї на тлі переважаючих зелених кольорів. Риторика жестів статуй святих звернена до вірних одночасно і до основного композиційного центру вітваря. Специфічні якості і особливості цих статуй, їх сміливі ракурси, ритми ламаних і вигнутих складок драперій, що огортають тіло, живописні ефекти світла і тіні, віртуозна техніка різьби по дереву свідчать про нові підходи скульптора до самобутнього трактування пластики скульптурних форм. Завершується вітвар композицією Божої слави з всевидящим оком – Богом в оточенні ангелів, що віддають йому честь. У майстерно вирізьблених статуях святих та ангелів прочитується експресивна манера трактування образів, вияв їх глибоких душевних переживань. У виразах облич, цих статуй, їх позах відображене багате духовне життя, що надихає до молитви віруючого[2]. Статуї ангелів ніби витають в повітрі, відображають подолання земного тяготіння і прагнення до вічного небесного.

Вітварі св. Миколая та св.Юди Тадея (рис.3, 4) виконані І.Г.Пінзелем до готичного костелу XIII ст., який було розібрано в кінці XIV ст. в 1763 р. було перенесено до спорудженого на його місці, Успенського костелу[3]. В центрі вітваря св. Миколая (рис.3) розміщена ікона святого Миколая. По боках було встановлено статуї святих Вікентія (засновника місіонерського ордену) та Франциска Борджія (генерала єзуїтського ордену), а завершує композицію вітваря біла полі хромована дивовижної краси скульптурна композиція чеського святого Яна Непомука з хрестом в руці в оточенні ангелат. Скульптор в умиротвореній статуї святого підкреслює у виразі обличчя велику духовність, а на тілі – живописну пластику його одягу. У скульптурах ангелів Пінзель тонко підкреслює їх форми, а драперії трактує як завихрені в повітрі. Вітвар прикрашений різьбою та позолотою. На антепенді (скрині-моцехранительниці) вітваря був позолочений барельєф з оригінальним трактуванням історичних подій того часу, (епізод з турецьких війн), який не зберігся.

Аналогічне композиційне вирішення має вітвар св.Юди Тадея. В центрі вітваря закомпонований в золоченій фігурній рамі образ святого Юди Тадея, над яким розміщена оздоблена різьбою та позолотою біла поліхромована скульптурна композиція Архангела Михаїла з терезами в одній руці і мечем – в іншій в оточенні численних ангелат. Яскраво виражена статуя

Архангела Михаїла засвідчує високомайстерний рівень володіння пластикою в дереві. Складна поза, збагачена рухливою драперією, що огортає тіло Архангела демонструє віртуозну різьбярську техніку скульптора І.Г.Пінзеля. Дві статуї архангелів, встановлені в цьому вівтарі були ще в попередньому готичному храмі, походять з майстерні Йосифа Лебласа [4]. На антепендії у рельєфі скульптором за Б.Возницьким був зображений хтось з родини Потоцьких в одязі римського вождя, що споглядає на зображення святого, яке ангел відносить на небо. За віднайденими і оприлюдненими польськими дослідниками П.Красним та Я.Островським окремих церковних книг (книги шлюбів та книги хрещень) стало відомо, що саме перед цим вівтарем вінчався і хрестив своїх дітей сам Іоан Георгій Пінзель. За Б.Возницьким в 1751 р. під час шлюбу І.Г.Пінзель був названий "вівтарним скульптором". Варто відмітити, що обидва вівтарі: св. Миколая та св. Юди Тадея об'єднані одним стильовим вирішенням, були першими вівтарями, створеними Пінзелем в Бучачі близько 1750 року [5].

Вівтарі св. Антонія та св. Діви Марії від Скапулярію виготовлені ймовірно учнями І.Г.Пінзеля (помер 1761р.) вже після його смерті. За композиційним вирішенням ці два вівтарі ідентичні, дещо подібні композиційно до головного вівтаря храму. У вівтарі святого Антонія (рис.6), центральне місце займає ікона святого Антонія з Падуї, а над нею закомпонований герб Потоцьких Пілява та золоченими колонами на високому цоколі. На імпостах колон розміщені білі постаті ангелів, що вражають надзвичайною динамічною експресією, внизу дві статуї святих, що не збереглися. Антепендію вівтаря прикрашав золочений барельєф, який не зберігся.

Вівтар св. Діви Марії від св. Скапулярію (рис.7) вважається другим храмовим святом. Центр вівтаря підкреслений живописною іконою Діви Марії в оздобленій гербом Потоцьким. На імпостах колон поміщені ангели, а внизу на високому цоколі – дві постаті святих, які вражають експресивністю і пафосом та високою майстерністю виконання. Антепендія вівтаря була оздоблена барельєфом, що не зберігся. На антепендіях у всіх вівтарях замість втрачених барельєфів нині розміщені картини зі старозавітними сюжетними сценами. В обох цих вівтарях органічно поєднані живопис

Амвон храму (рис.5) оздоблений різьбою та золоченими барельєфами XVIII ст. Голосник амвону прикрашений різьбою, завершується скульптурною композицією двох ангелів, що тримають старозавітні таблиці із Заповідями Божими.

Висновки. Твори видатного скульптора Пінзеля відносяться до своєрідного напрямку експресивної динаміки у різьбярстві, де він розкриває пластичні можливості різьби, що сприяло появі нової стилістики живописної пластики, особливо у тонкому підкресленні окремих форм та трактуванні драперій немов би завихрених в повітрі.

У головному та бічних вівтарях Успенського костелу в Бучачі відображений високомистецький талант І.Г.Пінзеля та його учнів. Витончена пластика гармонійних, правильних пропорцій вівтарів – шедеврів мистецтва, своєрідна, експресивна манера трактування скульптурних композицій, об'єднаних насиченим сюжетом, вияв їх глибоких переживань, розмаїтість за тематикою барельєфів у вівтарях та амвоні, свідчить про високу майстерність видатного і загадкового скульптора І.Г.Пінзеля. Велич і розкіш храму, його багате оздоблення, яке втілює скульптор на замовлення фундатора було характерне для всіх католицьких храмів в пізньобароковий період і розраховано на те щоб вразити віруючого.

Література

1. Борис Возницький. Микола Потоцький староста Канівський та його митці архітектор Бернгард Меретин і сницар Іоан Георгій Пінзель – Львів.: Центр Європи, 2005 – 160 с., 220 іл. – С.65
2. Г.Островский. Художественные музеи Львова.– Л.: Искусство, 1978 – 211с.,ил., – с.105
3. Борис Возницький. Микола Потоцький староста Канівський та його митці архітектор Бернгард Меретин і сницар Іоан Георгій Пінзель – Львів.: Центр Європи, 2005 – 160 с., 220 іл. – С.66
4. там же
5. там же, с. 73-74